

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра менеджменту і адміністрування

**Методичні рекомендації для підготовки
до поточного контролю самостійної роботи студентів заочної форми
навчання спеціальності «Адміністративний менеджмент»
з дисципліни «Методологія наукових досліджень»**

Харків 2014

Автор - укладач: к. е. н, доц. кафедри менеджменту і адміністрування
Гончаров А.Б..

Методичні рекомендації для підготовки до поточного контролю самостійної роботи студентів заочної форми навчання спеціальності «Адміністративний менеджмент» з дисципліни «Методологія наукових досліджень»

В методичних рекомендаціях наведено перелік теоретичних питань, термінів та типових завдань з прикладами їх розв'язку, які будуть використовуватися в процесі поточного контролю самостійної роботи студента з дисципліни «Методологія наукових досліджень».

Передмова

Методичні рекомендації для підготовки до поточного контролю самостійної роботи студентів з дисципліни «Методологія наукових досліджень» призначені для студентів заочної форми навчання спеціальності «Адміністративний менеджмент».

Для підготовки до поточного контролю самостійної роботи студентів рекомендується використовувати такі навчальні видання (наявні в бібліотеці НФаУ та на кафедрі менеджменту і адміністрування):

1. *Дороніна М. С. Технологія соціально-економічних наукових досліджень (схеми і приклади): Навчальний посібник. – 3-є вид., випр. і доп. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 120 с.*

2. *Методологія і організація наукових досліджень: Методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни для студентів магістерської підготовки спеціальності 8.03060101 «Менеджмент організацій і адміністрування» / Д.В. Карамішев, І.А. Чухно, І.О. Кононов – Х. : Вид-во НФаУ, 2012. – 46 с.*

3. *Стеченко Д. М., Чмир О. С. Методологія наукових досліджень: Підручник. – К.: Знання, 2005. – 310 с.*

При самопідготовці до поточного контролю самостійної роботи студентів з дисципліни «Теорія організації» рекомендується користуватися дистанційним середовищем НФаУ, розміщеним за адресою <http://pharmel.kharkiv.edu>, у якому представлені теоретичні інформаційні та додаткові матеріали у текстовому, аудіо- та відео варіантах.

При самопідготовці до поточного контролю самостійної роботи студентів з дисципліни «Методологія наукових досліджень» можуть використовуватися Інтернет-ресурси:

1. <http://www.management.com.ua> - інтернет-портал для управлінців
2. <http://www.aup.ru/> - адміністративно-управлінський портал
3. <http://www.training.com.ua/> - ведучий тренінговий портал України
4. <http://ek-lit.narod.ru/links.htm> - бібліотека економічної та управлінської літератури.

Для самопідготовки до поточного контролю самостійної роботи студента з дисципліни «Методологія наукових досліджень» передбачаються такі завдання:

1. Теоретичні питання
2. Розкриття сутності термінів
3. Тестові завдання

До завдань поточного контролю самостійної роботи студентів (аудиторну контрольну роботу) включається 1 теоретичне питання, 2 терміни, сутність яких необхідно розкрити, 10 тестових завдань.

При оцінюванні результатів теоретичне питання оцінюється максимально в 4 бали; розкриття сутності одного терміну – максимально 3 бали; один тест – 1 бал. Загальна максимальна сума балів, яку може отримати студент за виконання всього завдання, – 20 балів.

1. Теоретичні питання для підготовки до поточного контролю самостійної роботи студентів

1. Філософія як теоретична та методологічна база наукового пізнання.
2. Антична наука і проблема методу пізнання.
3. Натуралістична антропологія Ф. Бекона, розробка нової моделі науки, емпіричного методу і розкриття причин помилок у пізнанні.
4. Система раціоналізму Р. Декарта.
5. «Коперніканський переворот» І. Канта. Теоретичний і практичний розум.
6. Гегель, його діалектика, філософська система та метод.
7. Гносеологічні проблеми в історії української філософської думки.
8. Методологічні ідеї філософії структуралізму, феноменології та герменевтики.
9. Традиційна метафізична методологія і притаманні їй критерії науковості.
10. Еволюція метафізичної методології.
11. Діалектика як вчення про розвиток і спосіб філософствування.
12. Зміст та різновиди діалектики.
13. Категорії та закони діалектики. Закон взаємного переходу кількості та якості. Закон єдності та боротьби протилежностей. Закон заперечення заперечення.
14. Філософські суперечки навколо законів діалектики та її принципів.
15. Модифікації діалектики в сучасних філософських доктринах.
16. Діалектична методологія, еволюція її змісту.
17. Діалектика як логіка пізнавальної діяльності та логіка викладу отриманих результатів.
18. Функції метафізичної та діалектичної філософії щодо наукового пізнання.
19. Філософська компаративістика. Підстави, можливості та межі порівняльного аналізу.
20. Герменевтична методологія. Науковий текст, передумови його розуміння.
21. Герменевтика в контексті пізнавальної і соціокультурної діяльності.
22. Феноменологія як філософська методологія.

23. Структуралізм як методологічна доктрина, її можливості та межі.
24. Теоретична модель наукової школи.
25. Формування особистості науковця.
26. Етика та праксеологія науки.
27. Пізнання як напрям самореалізації людини.
28. Дві концепції пізнавального процесу: пізнання як відображення і як творчість; проблема їх синтезу.
29. Форми пізнавальної діяльності. Буденне, релігійне, художнє пізнання.
30. Сутність сенсуалізму, емпіризму, раціоналізму та ірраціоналізму.
31. Філософія та методологія науки про істину та її критерії.
32. Наука як форма пізнання світу. Сутність науки. Предмет, завдання і функції науки.
33. Структура і класифікація наук. Взаємодія наук як чинник їх розвитку.
34. Методологічна єдність і багатоманітність сучасної науки.
35. Міграція методів, засобів і концептуальних схем з однієї галузі знання в іншу.
36. Організація науки і підготовка наукових кадрів: міжнародний та вітчизняний досвід.
37. Наукова ідея як спроба нетрадиційного пояснення явищ.
38. Поняття про наукові факти та їх роль у науковому дослідженні.
39. Формування та обґрунтування наукових гіпотез. Види гіпотез.
40. Концепція як спосіб розуміння, пояснення, тлумачення основної ідеї теорії.
41. Поняття наукової теорії, її сутність та структура. Наукова теорія як найвищий рівень синтезу знання.
42. Докази як процес встановлення істинності твердження. Структура наукового доказу.
43. Спростування як засіб розвитку наукового пізнання, його структура.
44. Класифікаційна проблема в сучасній науці. Принципи класифікацій.
45. Типологія методів наукового пізнання: спеціальні та загальнонаукові.
46. Класифікація та характеристика загальнонаукових методів.
47. Системний аналіз як загальнонауковий метод дослідження.
48. Синергетика як теорія самоорганізації і розвитку окремих цілісних систем.
49. Роль інформації в наукових дослідженнях.

2. Розкрити сутність наступних термінів

1. Логіка науки.
2. Наукова мова
3. форми теоретичного пізнання
4. Закони двозначної логіки
5. Основні логічні форми
6. Наука
7. Наукознавство

8. Наукове дослідження
9. Етичні норми науки
10. Наукова школа
11. Наукова ідея
12. Форми наукового пізнання
13. Наукові факти
14. Наукові гіпотези
15. Наукові закони
16. Наукова теорія
17. Принципи класифікацій
18. правила аргументації
19. метод дослідження
20. Наукова проблема
21. Дисертація
22. Наукова новизна дослідження
23. Практична значущість дослідження
24. Структура наукової роботи
25. Структура наукового доказу
26. Загальні методи дослідження

3. Тестові завдання

1. Абстрагування (від лат. відволікати) це –
  - а) процес вичленовування якої-небудь ознаки об'єкта, досліджуваної системи, відволікання від інших;
  - б) результат уявного відволікання (абстрагування) тих чи інших визначених властивостей від безлічі властивостей досліджуваного конкретного предмета;
  - в) методологічна характеристика дослідження;
  - г) набір інструктивних дій, що визначає їхню послідовність для одержання даних чи результатів у цілому.

2. Задачі дослідження це –
  - а) методологічна характеристика дослідження;
  - б) об'єктивно існуючий, повторюваний, стійкий, істотний зв'язок для групи явищ, що визначає процеси становлення та існування систем, що розвиваються;
  - в) відношення, при якому зміни якоїсь однієї сторони спричиняють зміни іншої сторони;
  - г) правильна відповідь відсутня.

3. Контент-аналіз (з англ. зміст) це –

- а) формалізований метод аналізу змісту документів за допомогою математичних засобів;
- б) величина (характеристика, фактор), підтримувана на постійному рівні протягом всього експерименту;
- в) група випробуваних, котрих не піддають ніяким експериментальним впливам, тому що вона служить для порівняння під час експерименту;
- г) розділ статистики, задача, якого полягає в тім, щоб установити можливий зв'язок між двома показниками, отриманими на одній і тій же чи на двох різних вибірках.

4. Концепція це –

- а) система взаємозалежних і виникаючих один з одного поглядів, спосіб розуміння, трактування явищ, процесів; основна ідея якої-небудь теорії, єдиний визначальний задум, основна думка добутку, наукової праці і т.д.;
- б) ознака, по якій класифікуються, визначаються, оцінюються явища, дії чи діяльність (зокрема, при їх формалізації);
- в) складання конспектів літературних джерел різного типу;
- г) короткий письмовий виклад змісту розмови, тексту.

5. Методи дослідження в педагогіці це –

- а) прийоми, процедури і операції емпіричного і теоретичного пізнання і вивчення явищ дійсності, що є знаряддям одержання наукових фактів;
- б) шлях дослідження чи пізнання, теорія, навчання;
- в) розумовий процес, спрямований на обґрунтування якого-небудь положення чи одержання нового висновку з декількох посилок;
- г) теоретичний метод дослідження різних явищ, процесів і станів за допомогою їх реальних (фізичних) чи ідеальних (знакових, математичних) моделей.

6. Науковий пошук це –

- а) особливий вид наукового дослідження, у результаті якого виходять принципово нові результати, що мають значення наукових відкриттів нових закономірностей;
- б) категорія, що позначає те явище чи стан, що викликаний, обумовлено іншим явищем; те, що логічно з необхідністю впливає з чогось іншого, як зі своєї підстави;
- в) величина (характеристика, фактор), керована експериментом;
- г) різновид спостереження.

7. Опитування це –

- а) метод збору емпіричних даних про об'єктивні факти, думки, знання і т.д., заснований на безпосередньому (інтерв'ювання) чи опосередкованому (анкетування) взаємодії дослідника (інтерв'юера) з опитуваним (респондентом);

- б) вид психологічного тесту, призначений для виявлення різних сторін особистості випробуваного за допомогою набору тверджень, з якими респондент погоджується або не погоджується;
- в) сукупність методів і форм представлення інформації (графіки, виміру показників), що дозволяють охарактеризувати вибірки даних;
- г) дослідницький підхід, що припускає відношення до вихованця як до особистості, як до самосвідомого суб'єкта власного розвитку і як до суб'єкта виховного впливу.

8. Первинні документи і видання це –

- а) першоджерела, містять переважно нові, оригінальні ідеї, наукові зведення, нове осмислення відомих фактів, вихідні данні, що підлягають обробці;
- б) явища, процеси, характеристики суб'єктів, що можуть бути представлені у виді величини, що змінюється, і описані математичними засобами;
- в) поняття, відносини яких до базового поняття дослідження наступні: «вищестоящі», «вищестоящі», а також відносини асоціації та ін.;
- г) правильна відповідь відсутня.

9. План наукової праці (з лат. плоский, рівний) це –

- а) порядок, послідовність у викладі наукового добутку, статті і т.д.;
- б) критерій, за допомогою якого характеризується відповідність гіпотези, закону чи теорії фактам, що спостерігаються, чи експериментальним результатам;
- в) пропозиція, що виражає недолік інформації про який-небудь об'єкт, що володіє особливою формою і вимагає відповіді, пояснення;
- г) пробно-пошукове дослідження, що проводиться до початку активного застосування розробленого методичного апарата з метою його доробки, уточнення.

10. Бібліографічний огляд це –

- а) огляд, що містить характеристику джерел інформації, що з'явилися за визначений час чи об'єднаних по якій-небудь іншій загальній ознаці;
- б) бібліографічні зведення (опису) про документи, що згадуються, цитуються у науковій праці чи використовуються яким-небудь іншим способом при його підготовці;
- в) сукупність бібліографічних зведень про те, що цитується, розглядається чи документ, що згадується;
- г) метод одержання інформації на основі словесної (вербальної) комунікації дослідника і респондента, що відповідає на питання, які передбачені програмою дослідження.

11. Аспект (з лат. погляд, вид) це –

- а) кут зору, під яким розглядається об'єкт (явище, поняття) дослідження;
- б) необхідна, істотна, невід'ємна властивість об'єкта;
- в) процес чи зареєстроване яким-небудь методом явище, невластиве

досліджуваному, що не є метою дослідження;
г) раціональний спосіб переконання, що спирається на ретельне обґрунтування й оцінку доводів у захист визначеної тези: сукупність аргументів на користь чого-небудь.

12. Анотація (з лат. примітка, позначка) це –

- а) коротка роз'яснювальна чи критична примітка, що впливає за бібліографічним описом якого-небудь твору (на звороті титульного листа, книги, на каталожній картці і т.д.);
- б) процес створення анотації;
- в) думка, істинність якої перевірена і доведена практикою і яка тому може бути приведена в обґрунтування істинності чи хибності іншого положення;
- г) складова частина всякого доказу.

13. Конкретизація (від лат. згущений, ущільнений) це –

- а) один із прийомів, використовуваних у процесі пізнання, за допомогою якого абстрактне поняття включається в різноманіття дійсних властивостей, зв'язків чи відносин;
- б) дослідницький підхід і принцип практики організації навчання і виховання, що розглядає об'єкт дослідження, практику з позиції цілісності і системності;
- в) короткий письмовий виклад змісту розмови, тексту;
- г) складання конспектів літературних джерел різного типу. У науковому дослідженні використовується на етапі аналізу стану досліджуваного питання.

14. Синтез (від лат. складання, з'єднання) це –

- а) метод дослідження: практичне уявне з'єднання частин властивостей (сторін) досліджуваного об'єкта в єдине ціле;
- б) сукупність елементів і їхніх взаємозв'язків, що утворюють деяку, здатну до функціонування цілісність;
- в) розумова діяльність, у процесі якої досліджувані об'єкти організуються у визначену систему на основі обраного принципу;
- г) метод, заснований на принципі системного підходу.

15. Соціометрія (з лат. суспільство, вимірюю) це –

- а) метод соціальної психології (запропонований Дж. Морено), що дозволяє виразити кількісно графічно, структуру міжособистісних відносин у групі, виходячи з числа і характеру взаємних виборів її членів по визначеному соціометричному критерію.
- б) наочне графічне чи схематичне зображення емоційної сторони міжособистісних відносин у групі; виміри проводяться за допомогою соціометричної техніки;
- в) один з найбільш часто використовуваних статистичних показників, що характеризують центральну тенденцію у вибірці даних. Її обчислюють,

розділивши суму всіх значень даних на число цих даних;
г) правильна відповідь відсутня.

16. Таблиця (з лат. дошка, таблиця) це -
а) один зі способів представлення даних;
б) категорія, що позначає єдиний внутрішній визначальний зв'язок для групи явищ, що служить основою їх існування.;
в) словник мови з повною значеннєвою інформацією; повний систематизований набір термінів у будь-якій області знання;
г) процес складання тез змісту різних літературних джерел на етапі збору інформації з досліджуваної проблематики.

17. Теоретична значимість дослідження це -
а) методологічна характеристика дослідження: значення отриманих результатів для науки;
б) являє собою деякий чіткий фіксований зв'язок елементів, припускає визначену структуру, що відбиває внутрішні, істотні відносини реальності;
в) вища форма наукового мислення, система понять, категорій, законів, що відбивають істотні властивості, зв'язки і відносини предметів дійсності.

18. Узагальнення це -
а) логічний процес переходу від одиничного до загального, від менш загального до більш загального, а також результат цього процесу: узагальнене поняття, судження, закон науки, теорія;
б) розумова операція, що складається в одержанні нового висновку з декількох суджень;
в) функція організованих систем, що забезпечує збереження їх структури, підтримка режиму діяльності, реалізацію програми і мети діяльності;
г) середовище, у якій перебувають і без якої не можуть існувати предмети, явища; те, від чого залежить інше.

19. Актуальність дослідження (від лат. actualis - діяльний, дійсний, важливий, істотний для дійсного часу) це -
а) методологічна характеристика дослідження, тобто обґрунтування актуальності припускає відповідь на питання: чому дану проблему потрібно в даний час вивчати?
б) набір інструктивних дій, що визначає їхню послідовність для одержання даних чи результатів у цілому;
в) метод дослідження, уявне чи практичне розкладання досліджуваного предмета чи явища на характерні для нього складені елементи, виділення в ньому окремих сторін, вивчення кожного елемента чи сторони явища окремо як частини одного цілого;
г) теоретичний метод дослідження, сукупність гносеологічних операцій з науковими поняттями, у яких відбиваються явища, що виступають

предметом дослідження.

20. Анкета (від фр. *enquete* - буквально: розслідування) це -

- а) зв'язана єдиним дослідницьким задумом система питань; опитувальний лист, самостійно заповнюваний опитуваним по зазначеним у ньому правилам.
- б) метод одержання інформації, заснований на опитуванні людей для одержання зведень про фактичне положення речей (наприклад, думок різних труп учнів і вчителів про різні сторони навчально-виховного процесу, методи навчання).
- в) раціональний спосіб переконання, що спирається на ретельне обґрунтування й оцінку доводів у захист визначеної тези; сукупність аргументів на користь чого-небудь.
- г) особлива знакова система, що включає термінологічного, кліше і вираження, характерні для мови науки, структурні схеми побудови визначених наукових жанрів, системи формул, умовних позначок і т.д.

21. Вивчення документів (від лат *documentum* - доказ, свідчення) це -

- а) метод одержання первинної інформації на ранніх стадіях дослідження для попереднього знайомства з об'єктом;
- б) процедура, за допомогою якої об'єкти дослідження, розглянуті як носії визначених відносин між ними, відображаються в деякій математичній системі з відповідними відносинами між елементами цієї системи;
- в) властивість інформації, що встановлює ступінь відповідності істині;
- г) вид спостереження, при якому наблюдаючий включений у групу, а її члени не знають, що служать об'єктом спостереження.

22. Висновки це -

- а) стиснутий узагальнений виклад самих істотних, з погляду автора, результату, отриманих у результаті дослідження.
- б) частина всієї досліджуваної (генеральної) сукупності, що виступає як безпосередній об'єкт вивчення за розробленою методикою чи програмою добору.
- в) метод дослідження, спрямований на аналіз вже існуючих (раніше добутих в інших дослідженнях) даних відповідно до нових задач.
- г) етап дослідження; який припускає використання операцій порівняння, узагальнення та ін.

23. Глосарій (від лат. *glossarium* це - словник перекладів чи тлумачень слів і виразів) це –

- а) тлумачний словник термінів чи виразів до якого-небудь тексту.
- б) структурно-композиційна одиниця тексту, розділу книги, статті. У більшості випадків має тематичний заголовок, якій передуює родовому найменуванню "глава" і її номер;
- в) один із засобів графічного представлення кількісних даних;

г) розташована на площині геометрична конструкція, система крапок, деякі з яких з'єднані відрізками; одна з найпростіших моделей взаємодіючих систем.

24. Гіпотеза дослідження (від грец. hypothesis - підстава, припущення)

це-

а) методологічна характеристика дослідження, наукове припущення, висунуте для пояснення якого-небудь явища і потребує перевірки на досвіді і теоретичному обґрунтуванні для того, щоб стати достовірним науковим знанням;

б) один із засобів графічного представлення кількісних даних;

в) розташована на площині геометрична конструкція, система крапок, деякі з яких з'єднані відрізками; одна з найпростіших моделей взаємодіючих систем;

г) структурно-композиційна одиниця тексту, розділу книги, статті.

25. Дедукція (від лат. deductio - виведення) це -

а) вид умовиводу і метод пізнання; перехід від загальних суджень до частки, від деяких пропозицій-посилок до їх наслідків; застосування встановленого загального положення до частки;

б) логічне міркування, у процесі якого з аргументів (доводів) виводиться істинність чи хибність тези. Демонстрація є третя складова частина всякого доказу;

в) визначник; те, що обумовлює що-небудь;

г) визначення поняття.

26. Дисертація (від лат. dissertatio - міркування, дослідження) це -

а) кваліфікаційна наукова праця, представлена на здобуття вченого ступеня і захищена привселюдно здобувачем (дисертантом);

б) самостійна письмова кваліфікаційна робота, що представляється студентами при закінченні університетів і інших навчальних закладів;

в) обговорення якого-небудь проблемного питання на зборах, у публікаціях, бесіді; суперечка;

г) один з показників розкиду даних у статистиці; міра відхилення від середнього.

27. Доказ це -

а) логічна дія, у процесі якої істинність якої-небудь думки улаштовується за допомогою інших думок;

б) частина наукової праці, що містить додатковий матеріал, що не є істотним для розуміння проблеми, однак корисний із практичної точки зору, що розкриває технологію дослідження;

в) вихідний принцип, позиція і спрямованість, орієнтація дослідження;

г) різновид джерел інформації про практичну економічну діяльність і результати цієї діяльності.

28. Закономірність це -

- а) об'єктивно існуючий, повторюваний, стійкий. істотний зв'язок для групи явищ, що визначає процеси становлення та існування систем, що розвиваються;
- б) методологічна характеристика дослідження;
- в) відношення, при якому зміни якоїсь однієї сторони спричиняють зміни іншої сторони;
- г) результат пронесу пізнання дійсності, адекватне її відображення у свідомості людини у виді представлень, понять, суджень, умовиводів, теорій,

29. Індивідуальна (первинна) інформація це -

- а) інформація про ознаки окремих об'єкт, що є одиницями досліджуваної сукупності;
- б) процес порівняння об'єкта з одним з відомих об'єктів, встановлення збігу чого-небудь з чим-небудь;
- в) розділ статистики, що розглядає індукцію, тобто поширення на великі групи об'єктів (популяції) висновків, зроблених при вивченні менших груп (вибірок);
- г) вид умовиводу і метод дослідження.

30. Інструментарій дослідження (від лат. instrumentum - знаряддя для роботи) це -

- а) сукупність методичних і технічних прийомів і операцій, що виступає у формі різноманітних документів (робочих матеріалів) і спрямована на одержання з її допомогою інформації;
- б) емпіричний метод дослідження, збір первинної інформації шляхом інтерв'ю;
- в) тлумачення, роз'яснення змісту явища, чи тексту знакової структури, що сприяє їх розумінню;
- г) сукупність відомостей, необхідних для активного впливу на керовану систему з метою її оптимізації.

31. Категорія (від грец. kategoria) це -

- а) кордонно широке поняття, у якому відображені найбільш загальні та істотні властивості, ознаки, зв'язки і відносини предметів, явищ об'єктивного світу;
- б) нестрогий експеримент, застосовуваний у економічних дослідженнях у силу того, що в них важко витримати вимогу випадковості добору експериментальних об'єктів;
- в) область науки, що поєднує методи кількісної оцінки якісних даних;
- г) кількісне вираження, опис якісних ознак об'єктів, явищ за допомогою показників і індикаторів з метою їх формалізації шляхом спеціальних кванторів.

32. Ключове слово це -

- а) слово чи словосполучення, найбільш повно і специфічно характеризує зміст наукового документу (тексту) чи його частини;
- б) термін, що узагальнює поняття "елемент", "підсистема", "підструктура" і їхнього зв'язку;
- в) краткий письмовий виклад змісту розмови, тексту;
- г) формалізований метод аналізу змісту документів за допомогою математичних засобів.

33. Кореляція (від лат. correlatio - співвідношення, відповідність) це -

- а) зв'язок між двома перемінними;
- б) система взаємозалежних і витікаючі один з одного поглядів, спосіб розуміння, трактування явищ, процесів;
- в) ознака, по якій класифікуються, визначаються, оцінюються явища, дії чи діяльність (зокрема, при їх формалізації);
- г) помилки в посилках, тобто в підставах доказу.

34. Методика (грец. methodike) це -

- а) сукупність приватних прийомів, засобів, процедур, що дозволяють застосовувати той чи інший метод до даної специфічної предметно! області;
- б) непараметричний метод, що використовується для перевірки гіпотез про вірогідність різниці середніх при аналізі кількісних даних у популяціях з нормальним розподілом;
- в) міркування дослідника про застосовані їм способи наукового пізнання.

35. Моніторинг (англ. monitoring від лат. monitor - застережливий) це –

- а) безупинне, тривале спостереження за станом середовища (явищ, процесів і т.д.); зіставлення результатів постійних спостережень для одержання обґрунтованих представлень про їх (явищ, процесів) дійсне положення, тенденціях їх розвитку;
- б) наукова праця, що заглиблено розробляє одну тему, обмежене коло питань;
- в) сфера дослідницької діяльності, спрямована на виробництво нових знань про природу, суспільство і мислення і, що включає в себе всі умови і моменти цього виробництва;
- г) система методологічних категорій, що виступають як характеристики дослідження.

36. Наука -це:

- а) сфера людської діяльності, яка направлена на вироблення та систематизування нових знань про природу, суспільство, мислення та пізнання навколишнього світу;
- б) результат цієї діяльності — система отриманих наукових знань, одна із форм суспільної свідомості, соціальний інститут;

в) спосіб теоретичного дослідження або практичного здійснення якого-небудь явища або процесу.

37. Під методом розуміють:

- а) систему правил і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей природи, суспільства, мислення, інструмент для відкриття об'єктивних законів дійсності.
- б) науково обґрунтовані припущення, висунуті для пояснення якого-небудь процесу, які після перевірки можуть виявитися щирими або помилковими.
- в) сферу людської діяльності, яка направлена на вироблення та систематизування нових знань про природу, суспільство, мислення та пізнання навколишнього світу;

38. Гіпотеза — це:

- а) науково обґрунтовані припущення, висунуті для пояснення якого-небудь процесу, які після перевірки можуть виявитися щирими або помилковими.
- б) система правил і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей природи, суспільства, мислення, інструмент для відкриття об'єктивних законів дійсності.
- в) визначення конкретного об'єкта й всебічне, достовірне вивчення його структури, характеристик, зв'язків на основі розроблених у науці принципів і методів пізнання, а також одержання корисних для діяльності людини результатів, впровадження у виробництво й одержання ефекту.

39. Під метою наукового дослідження розуміють:

- а) визначення конкретного об'єкта й всебічне, достовірне вивчення його структури, характеристик, зв'язків на основі розроблених у науці принципів і методів пізнання, а також одержання корисних для діяльності людини результатів, впровадження у виробництво й одержання ефекту.
- б) науково обґрунтовані припущення, висунуті для пояснення якого-небудь процесу, які після перевірки можуть виявитися щирими або помилковими.
- в) сферу людської діяльності, яка направлена на вироблення та систематизування нових знань про природу, суспільство, мислення та пізнання навколишнього світу;

40. Спостереження це:

- а) метод пізнання, при якому об'єкт вивчають без втручання в нього, фіксують, вимірюють лише властивості об'єкта, характер його зміни.
- б) науково обґрунтовані припущення, висунуті для пояснення якого-небудь процесу, які після перевірки можуть виявитися щирими або помилковими.
- в) метод пізнання, у якому провадять не тільки спостереження й виміри, але й здійснюють перестановку, зміну об'єкта дослідження.

41. Експеримент це:

- а) найбільш загальний емпіричний метод пізнання, у якому провадять не тільки спостереження й виміри, але й здійснюють перестановку, зміну об'єкта дослідження.
- б) науково обґрунтовані припущення, висунуті для пояснення якого-небудь процесу, які після перевірки можуть виявитися щирими або помилковими.
- в) складне наукове завдання, що охоплює значну область дослідження й має перспективне значення.

42. Під проблемою розуміють:

- а) складне наукове завдання, що охоплює значну область дослідження й має перспективне значення.
- б) наукове завдання, що охоплює певну область наукового дослідження.
- в) це найбільш загальний емпіричний метод пізнання, у якому провадять не тільки спостереження й виміри, але й здійснюють перестановку, зміну об'єкта дослідження.

43. Під темою розуміють:

- а) це наукове завдання, що охоплює певну область наукового дослідження.
- б) складне наукове завдання, що охоплює значну область дослідження й має перспективне значення.
- в) науково обґрунтовані припущення, висунуті для пояснення якого-небудь процесу, які після перевірки можуть виявитися щирими або помилковими.

44. В яких випадках уживається гіпотеза?

- а) коли відомі факти недостатні для пояснення причинної залежності явища, а є потреба в тім, щоб його пояснити; коли факти складні й гіпотеза може принести користь, як узагальнення знань у цей момент, як вірний крок до роз'яснення їх; коли причини, що зробили або провадять факти, недоступні досвіду, а тим часом дії або слідства їх можуть бути досліджувані.
- б) коли факти складні й гіпотеза може принести користь, як узагальнення знань у цей момент, як вірний крок до роз'яснення їх;
- в) коли причини, що зробили або провадять факти, недоступні досвіду, а тим часом дії або слідства їх можуть бути досліджувані.

45. Вимоги до сучасних гіпотез:

- а) принципова перевіряємость запропонованої гіпотези;
- б) принципова перевіряємость запропонованої гіпотези; максимальна спільність, володіння предсказуемість чинністю; принципова (логічна) простота; спадкоємний зв'язок висунутої гіпотези з попереднім знанням.
- в) принципова (логічна) простота; спадкоємний зв'язок висунутої гіпотези з попереднім знанням.

46. Процес побудови гіпотези:

- а) відкриття якого-небудь явища або класу однорідних явищ, причин існування, вивчення цього явища або класу явищ за допомогою досвідів,

доступних спостережень, формулювання гіпотези, виконання наукових досліджень

значення одного або декількох можливих слідств, перевірка того, наскільки ці слідства відповідають фактам дійсності;

б) побудова ряду суджень, які ставляться до певного предмета або питання, ідуть одне за іншим так, що з попередніх суджень із необхідністю або високою ймовірністю впливають інші, а в результаті виходить відповідь на поставлене питання.

в) формулювання гіпотези, визначення одного або декількох можливих слідств.

47. Альтернатива це:

а) кожна із двох або декількох що виключають друг друга можливостей, вибір між цими можливостями.

б) складні факти й гіпотеза можуть принести користь, як узагальнення знань у цей момент, як вірний крок до роз'яснення їх;

в) принципова (логічна) простота; спадкоємний зв'язок висунутої гіпотези з попереднім знанням.

48. Науковий аналіз це:

а) спосіб пізнання об'єктивної дійсності

б) ряд суджень, які ставляться до певного предмета або питання, ідуть одне за іншим так, що з попередніх суджень із необхідністю або високою ймовірністю впливають інші, а в результаті виходить відповідь на поставлене питання.

в) принципова (логічна) простота; спадкоємний зв'язок висунутої гіпотези з попереднім знанням.

49. Міркування це:

а) ряд суджень, які ставляться до певного предмета або питання, ідуть одне за іншим так, що з попередніх суджень із необхідністю або високою ймовірністю впливають інші, а в результаті виходить відповідь на поставлене питання.

б) науково обґрунтовані припущення, висунуті для пояснення якого-небудь процесу, які після перевірки можуть виявитися щирими або помилковими.

50. Умовивід це:

а) форма мислення, у якій з одного або декількох істинних суджень на підставі певних правил висновку виходить нове судження

б) прості або складні судження.

в) перехід від загального знання до частки.

51. Елементами умовиводу являються:

а) прості або складні судження

- б) форми мислення, у яких з одного або декількох істинних суджень на підставі певних правил висновку виходить нове судження
- в) посилки й висновки, що виражають знання однакового ступеня спільності, тобто від частки до частки.

52. По ступені спільності й спрямованості логічного слідства розрізняють:

- а) дедуктивні умовиводи, індуктивні, умовиводу за аналогією.
- б) математичні, біологічні, медичні, правові умовиводи.
- в) метатеоретичні умовиводи.

53. Людське пізнання це:

- а) безперервний процес уточнення старих і розкриття нових, раніше невідомих сторін дійсності.
- б) сукупність прийомів і методів для вивчення складних об'єктів систем, що представляють собою складну сукупність взаємодіючих між собою елементів.
- в) форма мислення, за допомогою якої думка наводиться на яке-небудь загальне правило, загальне положення, властивим всім одиничним предметам якого-небудь класу.

54. Вимір це:

- а) фізичний процес визначення чисельного значення деякої величини шляхом порівняння з еталоном;
- б) певний перехід від реального об'єкту дослідження до його знакової моделі;
- в) встановлення розходження між об'єктами матеріального світу або знаходження в них загального;

55. Аксіоматичним методом дослідження являється:

- а) метод дослідження і побудови наукової теорії, за якими її базові положення приймаються за вихідні аксіоми, а всі інші виводяться з них шляхом міркування за певними логічними правилами.
- б) встановлення розходження між об'єктами матеріального світу або знаходження в них загального;
- в) фізичний процес визначення чисельного значення деякої величини шляхом порівняння з еталоном;

56. Формалізація це:

- а) певний перехід від реального об'єкту дослідження до його знакової моделі, у процесі якого всі змістові терміни і твердження теорії замінюються логічними або математичними символами і формулами.
- б) метод дослідження і побудови наукової теорії;
- в) знаходження числа, що визначає кількісне співвідношення однотипних об'єктів або їхніх параметрів, що характеризують ті або

інші властивості.

57. На чому базуються методи експертних оцінок?

- а) базуються на збиранні та систематизації як індивідуальних, так і колективних оцінок, аналізуються і «об'єктивуються» їхні суб'єктивні оцінки за допомогою спеціальних процедур.
- б) концепцією цих методів є припущення про безперервність розвитку більшості процесів реального життя.
- в) різноманітні методи за допомогою яких здійснюється побудова і дослідження прогностичних моделей об'єкта прогнозування.

58. Методи екстраполяції це:

- а) концепцією цих методів є припущення про безперервність розвитку більшості процесів реального життя.
- б) базуються на збиранні та систематизації як індивідуальних, так і колективних оцінок, аналізуються і «об'єктивуються» їхні суб'єктивні оцінки за допомогою спеціальних процедур.
- в) різноманітні методи за допомогою яких здійснюється побудова і дослідження прогностичних моделей об'єкта прогнозування.

59. Методи моделювання це:

- а) різноманітні методи за допомогою яких здійснюється побудова і дослідження прогностичних моделей об'єкта прогнозування.
- б) процес конструювання математичної моделі реальної системи;
- в) концепцією цих методів є припущення про безперервність розвитку більшості процесів реального життя.

60. Імітаційне моделювання –

- а) процес конструювання математичної моделі реальної системи з наступним дослідженням і проведенням експериментів на цій моделі;
- б) різноманітні методи за допомогою яких здійснюється побудова і дослідження прогностичних моделей об'єкта прогнозування.
- в) базується на збиранні та систематизації як індивідуальних, так і колективних оцінок, аналізуються і «об'єктивуються» їхні суб'єктивні параметри.

61. Під сценарієм майбутнього розуміють:

- а) історико-системну модель соціального чи бісоціального розвитку;
- б) перевірку, наскільки проект в галузі наукових досліджень і розробок узгоджуються з факторами, які діють на основні показники моделі;
- в) процес конструювання математичної моделі реальної системи з наступним дослідженням і проведенням експериментів на цій моделі.

62. Метод матричного (табличного) моделювання –

- а) спосіб перевірки того, наскільки проект в галузі наукових досліджень і розробок узгоджується з факторами, які діють на основні показники моделі.
- б) процес конструювання математичної моделі реальної системи з наступним дослідженням і проведенням експериментів на цій моделі;
- в) припущення про безперервність розвитку більшості процесів реального життя.

63. Залежно від сфери застосування й ступеня спільності розрізняють методи:

- а) загальні, загальнонаукові, часткові, спеціальні;
- б) загальні;
- в) часткові;

64. Технікою дослідження являється:

- а) сукупність спеціальних прийомів для використання того або іншого методу.
- б) процес конструювання математичної моделі реальної системи з наступним дослідженням і проведенням експериментів на цій моделі;
- в) перевірка, наскільки проект в галузі наукових досліджень і розробок узгоджується з факторами, які діють на основні показники моделі.

65. Порівняння це:

- а) встановлення розходження між об'єктами матеріального світу або знаходження в них загального;
- б) знаходження числа, що визначає кількісне співвідношення однотипних об'єктів або їхніх параметрів, що характеризують ті або інші властивості.
- в) фізичний процес визначення чисельного значення деякої величини шляхом співставлення з еталоном.

66. Поняття «методологія» означає:

- а) сукупність методів, застосованих у якій-небудь сфері діяльності (науки, політики);
- б) вчення про науковий метод пізнання.
- в) сукупність методів, застосованих у якій-небудь сфері діяльності (науки, політики); вчення про науковий метод пізнання.

67. Методика це:

- а) сукупність способів і прийомів пізнання.
- б) вчення про науковий метод пізнання.
- в) певна послідовність дій, спосіб організації дослідження.

68. Системний підхід це:

- а) коли науковий аналіз об'єкта здійснюється не ізольовано, а як складне ціле, розглядається не тільки будова й властивість об'єктів, але й зв'язку його частин, підсистем, їхні функції і їхній взаємозв'язок з навколишнім світом.

б) коли в зміст включають загальні загальнонаукові, частки, спеціальні методи пізнання.

в) сукупність методів, застосованих у якій-небудь сфері діяльності (науки, політики); вчення про науковий метод пізнання.

69. Дедуктивний метод це:

а) спосіб дослідження, при якому приватні положення виводяться із загальних.

б) спосіб дослідження, при якому по приватних фактах і явищам установлюються загальні принципи й закони.

в) спосіб наукового дослідження, при якому явище розчленовується на складові частини.

70. Індуктивний метод це:

а) спосіб дослідження, при якому по приватних фактах і явищам установлюються загальні принципи й закони.

б) спосіб дослідження, при якому приватні положення виводяться із загальних.

в) спосіб наукового дослідження, що полягає в дослідженні явища в цілому, на основі об'єднання зв'язаних один з одним елементів у єдине ціле.

71. Аналіз це:

а) спосіб наукового дослідження, при якому явище розчленовується на складові частини.

б) відволікання від другорядних фактор з метою зосередження на найважливіших особливостях досліджуваного явища.

в) спосіб дослідження, при якому по приватних фактах і явищам установлюються загальні принципи й закони.

72. Синтезом називають:

а) спосіб наукового дослідження, що полягає в дослідженні явища в цілому, на основі об'єднання зв'язаних один з одним елементів у єдине ціле.

б) спосіб наукового дослідження, при якому явище розчленовується на складові частини.

в) безперервний процес уточнення старих і розкриття нових, раніше невідомих сторін дійсності.

73. Ранжируванням являється:

а) необхідність при аналізі розглянути велику кількість фактів;

б) безперервний процес уточнення старих і розкриття нових, раніше невідомих сторін дійсності.

в) відволікання від другорядних фактор з метою зосередження на найважливіших особливостях досліджуваного явища.

74. Абстрагування це:

- а) відволікання від другорядних фактор з метою зосередження на найважливіших особливостях досліджуваного явища.
- б) необхідність при аналізі розглянути велику кількість фактів;
- в) складання у відомості основних процесів явища до формул і спеціальної символіки;

75. Формалізація заключається в:

- а) складанні у відомості основних процесів явища до формул і спеціальної символіки;
- б) необхідності при аналізі розглянути велику кількість фактів;
- в) відволіканні від другорядних факторів з метою зосередження на найважливіших особливостях досліджуваного явища.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Дороніна М. С. Технологія соціально-економічних наукових досліджень (схеми і приклади): Навчальний посібник. – 3-є вид., випр. і доп. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 120 с.
2. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – 2-е видання, перероблене і доповнене. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 216 с.
3. Єріна А. М., Захожай В. Б., Єрін Д. Л. Методологія наукових досліджень: Навч. посіб. — К.: Центр навч. літ., 2004. — 212 с.
4. Стеченко Д. М., Чмир О. С. Методологія наукових досліджень: Підручник.—К.: Знання, 2005. — 310 с.

Додаткова:

5. Баскаков А. Я., Туленков Н. В. Методология научного исследования: Учеб. пособие. — К.: МАУП, 2002. — 216 с.
6. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень: Підручник. — К.: АБУ, 2002. — 480 с.
7. Головатий М. Ф. Навчи себе сам. — К.: МАУП, 2002. — 120 с.
8. Пілюшенко В. Л., Шкрабак І. В., Словенко Е. І. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: Навч. посіб. — К.: Лібра, 2004. — 344 с.
9. Пушкар О. І. Основи наукових досліджень: Конспект лекцій для студентів спеціальності 7.050109 усіх форм навчання / О. І. Пушкар, О. А. Єрмоленко. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2005. – 88 с.